

ЄВРОПЕЙСЬКІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ: НОВІ ВИМІРИ У ВОЄННИЙ ЧАС

Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції

ЄВРОПЕЙСЬКІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ: НОВІ ВИМІРИ У ВОЄННИЙ ЧАС

МАТЕРІАЛИ
Міжнародної науково-практичної конференції

Одеса, 16 травня 2025 року

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Одеська юридична академія»

ЄВРОПЕЙСЬКІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ: НОВІ ВИМІРИ У ВОЄННИЙ ЧАС

МАТЕРІАЛИ
Міжнародної науково-практичної конференції

Одеса, 16 травня 2025 року

Том 1

Одеса
2025

УДК 005.332.2(4):316.42(477)“364”“20”(062.552)
Є 24

*Рекомендовано до друку вченою радою
Національного університету «Одеська юридична академія»
(протокол № 8 від 16.05.2025 р.)*

За загальною редакцією **С. В. Ківалова**

Є 24 **Європейські орієнтири розвитку України: нові виміри у воєнний час** : у 2 т. : матеріали Міжнар.наук.-практ. конф. (Одеса, 16 травня 2025 р.) / за заг. ред. С. В. Ківалова. – Одеса : Фенікс, 2025. – Т. 1. – 772 с.
ISBN 978-617-8430-61-0

Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Європейські орієнтири України: нові виміри у воєнний час» містять результати наукових досліджень і практичних напрацювань вчених, фахівців і військовослужбовців, здійснені в умовах повномасштабної війни. У збірнику представлено як теоретичні, так і емпіричні дослідження у галузях філософії, загальної теорії держави і права, історії права, сучасних соціально-політичних процесів, соціології та психології.

Особливу увагу приділено аналізу загроз національній безпеці в конституційному, міжнародному та європейському правовому контекстах, а також питанням трудового, соціального, земельного, аграрного та екологічного права. Окремі розділи присвячено функціонуванню економіки та підприємництва в умовах євроінтеграції.

У збірнику також розглянуто проблематику цифрової трансформації, захисту інформації та кібербезпеки в умовах воєнного часу, методику викладання іноземних мов, перекладознавство, лінгвістику і журналістику. Висвітлено наукові здобутки в адміністративному, фінансовому, морському та митному праві, реформуванні судової системи, діяльності прокуратури, правоохоронних органів та адвокатури. Окремо проаналізовано питання кримінального права, кримінального процесу, кримінології, криміналістики, судової експертизи, медико-психологічного забезпечення правосуддя, а також аспекти цивільного, сімейного, господарського права, інтелектуальної власності та патентного судочинства. Розглянуто також актуальні питання діяльності бібліотек у закладах вищої освіти та фізичної підготовки здобувачів вищої освіти.

Збірник адресовано науковцям, викладачам, здобувачам вищої освіти, а також практикам у галузях права, економіки, соціології, політології, психології, філології, журналістики та кібербезпеки.

УДК 005.332.2(4):316.42(477)“364”“20”(062.552)

Відповідальний за випуск **М. Р. Аракелян**

ISBN 978-617-8430-61-0

© НУ «Одеська юридична академія, 2025
© Автори статей, 2025

Зміст

ПРИВІТАННЯ ГОЛОВИ ВЧЕНОЇ РАДИ НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ «ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ», АКАДЕМІКА С. В. КІВАЛОВА	17
---	----

СЕКЦІЯ 1. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА ТА ПРОЦЕСУ, ФІНАНСОВОГО ПРАВА

<i>Ківалов Сергій Васильович</i> ДЕРЖАВНА ЦІЛЬОВА ПРОГРАМА ЯК ЗАСІБ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ	19
<i>Біла-Тіунова Любов Романівна</i> ОКРЕМІ НОТАТКИ ЩОДО «ПРИНЦИПУ РІВНОГО ДОСТУПУ» І «ПРИНЦИПУ НЕДИСКРИМІНАЦІЇ» У ДЕРЖАВНІЙ СЛУЖБІ	22
<i>Білоус-Осінь Тетяна Ігорівна</i> ВИЗНАЧЕННЯ ПРАВОВОЇ ПРИРОДИ ПУБЛІЧНО-УПРАВЛІНСЬКИХ ПРОЦЕДУР ІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСВІТИ ТА НАУКИ	26
<i>Даниленко-Негара Юлія Сергіївна</i> ОКРЕМІ АСПЕКТИ НОРМАТИВНОГО ЗАКРІПЛЕННЯ ПРАВИЛ ЕТИЧНОЇ ПОВЕДІНКИ У ЗАКОНОДАВСТВІ ПРО ДЕРЖАВНУ СЛУЖБУ	28
<i>Козачук Діана Анатоліївна</i> ЩОДО ОБСЯГУ ПРАВА НА АПЕЛЯЦІЙНЕ ОСКАРЖЕННЯ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ	32
<i>Негара Родіон Віталійович</i> УСНІЙ АДМІНІСТРАТИВНИЙ АКТ В ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИЦІ	35
<i>Осадчий Анатолій Юрійович, Закаленко Олена Василівна</i> СТАНДАРТИ ДОКАЗУВАННЯ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ	38
<i>Слободянюк Марина Анатоліївна</i> ДИСЦИПЛІНАРНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЯК ЕЛЕМЕНТ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ.	42
<i>Стрельников Андрій Вікторович</i> АНТИКОРУПЦІЙНА СУБ'ЄКТНІСТЬ ПАТРОНАТНИХ СЛУЖБОВЦІВ: РЕТРОСПЕКТИВА НОРМАТИВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ	44
<i>Фролова Євгенія Ігорівна</i> ЩОДО ОСОБЛИВОСТЕЙ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ПРАВ СУБ'ЄКТІВ ПУБЛІЧНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ.	48
<i>Чердинцев Юрій Герасимович</i> ОКРЕМІ ПИТАННЯ АТЕСТАЦІЇ СЛУЖБОВЦІВ МИТНИХ ОРГАНІВ	50
<i>Назарчук Анастасія Валеріївна</i> ЩОДО СУБ'ЄКТІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РІВНОСТІ ТА ПРОТИДІЇ ДИСКРИМІНАЦІЇ У ДЕРЖАВНІЙ СЛУЖБІ	53
<i>Піть Ігор Юрійович</i> ОКРЕМІ ПИТАННЯ АНТИКОРУПЦІЙНОГО КОНТРОЛЮ ЗА ФІНАНСАМИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ	56
<i>Бевзюк Ангеліна Костянтинівна</i> АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАХОДИ ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ ЗА ОЗНАКОЮ СТАТІ	59
<i>Данілов Олександр Дмитрович</i> НАВЧАННЯ ТА ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ СУДОВОЇ СИСТЕМИ	62

СЕКЦІЯ 9. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА

Степаненко Оксана Василівна

КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПОВ'ЯЗАНІ З ДОМАШНІМ НАСИЛЬСТВОМ:
КВАЛІФІКАЦІЯ ТА ПРИЗНАЧЕННЯ ПОКАРАННЯ.....458

Стрельцов Євген Львович

ВИЗНАЧЕННЯ ТА ВСТАНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ:
СУТНІСТЬ У «ДЕТАЛЯХ».....461

Viacheslav Tuliakov

SECURITY THEATER VS. FUNDAMENTAL FREEDOMS IN ECHR JURISPRUDENCE – A CRITICAL
EXAMINATION FOR UKRAINIAN CRIMINAL JUSTICE REFORM.....464

Мирошниченко Наталія Анатоліївна

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ У ВИЗНАЧЕНІ ІНСТИТУТУ СПІВУЧАСТІ.....468

Коломієць Юлія Юріївна

ПРИТЯГНЕННЯ ДО КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ЗАМАХ НА ВБИВСТВО.....471

Полянський Євген Юрійович

ЩОДО НОВАЦІЙ В ПИТАННЯХ СИСТЕМ КРИМІНАЛЬНИХ ПОКАРАНЬ
ТА ПРИЗНАЧЕННЯ ПОКАРАННЯ.....474

Абакіна-Пілявська Людмила Миколаївна

ОКРЕМІ ПИТАННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ,
ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 286 КК УКРАЇНИ.....477

Агапова Каріна Вікторівна

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ОСОБИ, ЯКА ВЧИНЯЄ КРИМІНАЛЬНІ
ПРАВОПОРУШЕННЯ У СКЛАДІ МОЛОДІЖНИХ УГРУПОВАНЬ.....479

Берш Анастасія Яковлівна

ЗНАЧЕННЯ ПСИХІЧНОГО СТАНУ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯ ПІД ЧАС КВАЛІФІКАЦІЇ
КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 429 (ЗАЛИШЕННЯ
ПОЛЯ БОЮ ТА ВІДМОВА ДІЯТИ ЗБРОЄЮ).....482

Бойченко Віталій Петрович

ВПЛИВ ВОЄННОГО СТАНУ НА КРИМІНАЛЬНУ ПОЛІТИКУ УКРАЇНИ: РИЗИКИ
ДЛЯ ПРАВ ЛЮДИНИ.....485

Горбачова Ірина Михайлівна

ПРИНЦИП ПРАВОВОЇ ВИЗНАЧЕНОСТІ ТА РОЗМІРИ ШТРАФУ ЗА КК УКРАЇНИ.....487

Іванова Вероніка Петрівна

ЕВОЛЮЦІЯ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ:
ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ.....490

Тавлуй Олена Вікторівна

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ПОКАРАННЯ В ЗВ'ЯЗКУ ІЗ ЗАКІНЧЕННЯМ СТРОКІВ
ДАВНОСТІ ПРИТЯГНЕННЯ ДО КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ.....493

Тимофєєва Лілія Юріївна

ЛЕГІТИМНІСТЬ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ЗБЕРІГАННЯ ТА ПОШИРЕННЯ
ПОРНОГРАФІЇ.....495

Хильченко (Макаренко) Анастасія Сергіївна

ЗМІСТ ОСНОВНИХ ПРИНЦИПІВ ПРИЗНАЧЕННЯ ПОКАРАННЯ.....497

Хімченко Світлана Анатоліївна

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ МЕДИЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ В СУДОВІЙ ПРАКТИЦІ.....501

Чугуников Ігор Іванович

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ВІЙСЬКОВИХ КОМАНДИРІВ ЯК НОВА ФОРМА УЧАСТІ ДЕКИЛЬКОХ
СУБ'ЄКТІВ У ВЧИНЕННІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ.....505

Павлова Олександра Сергіївна

ОСОБЛИВОСТІ КВАЛІФІКАЦІЇ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ
ЖУРНАЛІСТІВ.....509

Гончарова-Парфьонова Ольга Олегівна

ПРОВОКАЦІЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ В СПІВВІДНОШЕННІ
З ІНСТИТУТОМ СПІВУЧАСТІ.....513

Забавський Дмитро Олександрович

ЕВОЛЮЦІЯ ПОНЯТТЯ КОНТРАБАНДИ В НАЦІОНАЛЬНОМУ КРИМІНАЛЬНОМУ
ЗАКОНОДАВСТВІ.....516

Ігнатів Євген Євгенович

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ОРГАНІЗАЦІЮ НЕЗАКОННОГО ПЕРЕПРАВЛЕННЯ
ОСІБ ЧЕРЕЗ ДЕРЖАВНИЙ КОРДОН З МЕТОЮ УХИЛЕННЯ ВІД ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ.....519

Коновальчук Сергій Сергійович

ЗЛОВЖИВАННЯ ПОВНОВАЖЕННЯМИ ОСОБАМИ, ЯКІ НАДАЮТЬ ПУБЛІЧНІ ПОСЛУГИ:
СОЦІАЛЬНА ОБУМОВЛЕНІСТЬ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ.....522

Кулик Анастасія Валеріївна

СИСТЕМНІСТЬ ЯК ОЗНАКА КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА.....525

Мальцев Максим Вікторович

ВІДМЕЖУВАННЯ ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 272 КК УКРАЇНИ, ВІД
СУМІЖНИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ.....528

Перстинчик Дмитро Олегович

КАРАНІСТЬ КОНТРАБАНДИ ПІДАКЦИЗНИХ ТОВАРІВ: НОРМАТИВНІ ТА ПРАКТИЧНІ
АСПЕКТИ.....530

Поліщук Яна Романівна

МОБІНГ ЯК РІЗНОВИД ПСИХОЛОГІЧНОГО НАСИЛЬСТВА: КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ
АСПЕКТ.....533

Рутковська Анастасія Русланівна

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОБІГУ ЗБРОЇ В УКРАЇНІ ТА НІМЕЧЧИНІ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ
АНАЛІЗ.....536

Фартух Олександр Олександрович

ВОЄННІ КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ОРІЄНТИРІВ
УКРАЇНИ.....539

Цвеліх Павло Володимирович

РЕГЛАМЕНТАЦІЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ В СФЕРІ
НЕДОТОРКАНОСТІ ДЕРЖАВНИХ КОРДОНІВ: ІСТОРІЯ, СУЧАСНІСТЬ, ПЕРСПЕКТИВИ...543

СЕКЦІЯ 10. ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Торбас Олександр Олександрович

ЩОДО МОЖЛИВОСТІ ЗАЯВЛЯТИ КЛОПОТАННЯ ПРО ОБРАННЯ ЗАПОБІЖНОГО
ЗАХОДУ ПОТЕРПІЛИМ У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ У ФОРМІ ПРИВАТНОГО
ОБВИНУВАННЯ.....547

Аленін Юрій Павлович, Волошина Владлена Костянтинівна

СУДОВО-ПСИХОЛОГІЧНА ЕКСПЕРТИЗА В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ.....550

Дрьомін Віктор Миколайович

ПОВОЄННА КРИМІНОЛОГІЯ В УКРАЇНІ: ПОТРІБНА ЗМІНА ДОКТРИНИ.....552

Ракіпова Інна Василівна

ЩОДО ПСИХОСОЦІАЛЬНОГО СУПРОВОДУ УЧАСНИКІВ КРИМІНАЛЬНОГО
ПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ: АКТУАЛЬНІСТЬ ТА ПЕРСПЕКТИВИ.....555

Волошина Владлена Костянтинівна, Нечипорук Володимир Олександрович

ВПЛИВ ПРАКТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ НА КРИМІНАЛЬНЕ
ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ.....558

Гуртієва Людмила Миколаївна

ДО ПИТАННЯ ПРО ПІДСТАВИ ВІДКЛАДЕННЯ СУДОВОГО ЗАСІДАННЯ НА СТАДІЇ
СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ УКРАЇНИ.....561

ВОЄННІ КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ОРІЄНТИРІВ УКРАЇНИ

У статті досліджується правова природа воєнних кримінальних правопорушень як кримінальних правопорушень проти встановленого порядку несення військової служби. Здійснено докладний аналіз норм розділу XIX Кримінального кодексу України, особливостей їх тлумачення і застосування у період збройного конфлікту. У роботі проаналізовано проблеми кваліфікації та призначення покарань, обґрунтовано потребу у системному реформуванні кримінальної політики України з урахуванням європейських орієнтирів. Розкрито досвід держав-членів Європейського Союзу у сфері регламентації кримінальної відповідальності військовослужбовців, зокрема Німеччини, Польщі та Франції.

Становлення сучасної системи кримінально-правового регулювання військової служби в Україні відбувається в умовах повномасштабного збройного конфлікту, що створює нові виклики для державного управління, юриспруденції та системи правосуддя. Однією з найбільш актуальних проблем сьогодення є правове забезпечення дисципліни в армії та регламентація відповідальності за військові злочини. Зокрема, воєнні кримінальні правопорушення, визначені розділом XIX КК України, виступають як правова категорія, що потребує оновленого осмислення.

У центрі цього дослідження – аналіз норм розділу XIX Кримінального кодексу України, їх застосування у воєнний час, виявлення прогалин та суперечностей, а також порівняння з європейськими підходами до військового кримінального права. Особлива увага приділена правозастосовній практиці, статистиці, рекомендаціям Ради Європи та законодавству країн ЄС.

Розділ XIX Кримінального кодексу України «Кримінальні правопорушення проти встановленого порядку несення військової служби» містить ключові статті, що визначають відповідальність за порушення військової дисципліни, включаючи:

Стаття 402. Непоко́ра,

Стаття 403. Невиконання наказу

Стаття 404. Опі́р начальникові або примушування його до порушення службових обов'язків

Стаття 407. Самовільне залишення військової частини або місця служби

Стаття 408. Дезерти́рство

Ці норми спрямовані на забезпечення дисципліни, стабільності військової служби та запобігання деструктивним явищам у структурі ЗСУ. У контексті збройного конфлікту 2022–2025 років ці положення отримали масове застосу-

вання в рамках кримінальних проваджень, що актуалізує необхідність їх переосмислення.

Крім Кримінального кодексу України, важливу роль у регулюванні проходження військової служби відіграють інші нормативно-правові акти:

- Закон України «Про військовий обов'язок і військову службу»;
- Закон України «Про правовий режим воєнного стану»;
- Дисциплінарний статут ЗСУ (Закон № 551-XIV);
- У період воєнного стану 2022–2025 років практичне застосування норм розділу XIX КК України виявило низку суттєвих викликів, які стосуються як кримінального переслідування військовослужбовців, так і гарантій справедливого судового розгляду. Особливе занепокоєння викликає масштабність таких правопорушень.

За офіційними даними Офісу Генерального прокурора України (інфографіка за березень 2024 року), упродовж 2023 року до Єдиного реєстру досудових розслідувань було внесено:

- 3875 фактів самовільного залишення військової частини або місця служби (ст. 407 КК України);
- 1962 факти дезертирства (ст. 408 КК України);
- 162 справи про непокору (ст. 402 КК України);
- 74 випадки добровільної здачі в полон (ст. 408, ч. 2 КК України).

Масовий характер таких правопорушень зумовлений низкою факторів: тривалим перебуванням у бойових умовах, психологічним виснаженням, відсутністю ротації, дефіцитом кваліфікованої юридичної підтримки, а іноді й порушеннями з боку командування.

Додатковою проблемою є нечітке розмежування між проступком та кримінальним правопорушенням. Наприклад, відсутність на бойовій позиції протягом кількох годин може трактуватись як дисциплінарне порушення або як склад злочину за ст. 407 КК, залежно від обставин і наявності умислу, тобто в даному випадку втручається фактор суб'єктивності, а саме відношення до особи яка вчинила дане правопорушення. Практика показує відсутність уніфікованих підходів до таких ситуацій.

Крім того, застосування положень про добровільну здачу в полон (ст. 430 КК України) створює складності при доведенні умислу – особливо в умовах, коли військовослужбовець був поранений, оточений або змушений до здачі обставинами, не залежними від його волі. На думку І. Козаченка та Ю. Григоренка, у таких випадках необхідне широке впровадження інституту психологічної експертизи.

Порівняльний аналіз європейського законодавства у сфері кримінальної відповідальності військовослужбовців дозволяє зробити низку висновків щодо перспектив реформування українського кримінального права. Правові системи країн Європейського Союзу поєднують суворе дотримання дисципліни з гуманним підходом до обставин вчинення правопорушень, особливо в бойових умовах.

Найбільш показовими є приклади Німеччини, Польщі та Франції:

- У Німеччині діє Закон про військову юстицію (Wehrstrafgesetz, WStG, чинна редакція – квітень 2023 р.). Він регламентує відповідальність за дезертирство (§ 16), непокору (§ 19), самовільне залишення частини (§ 15) з урахуванням бойових обставин. Документом передбачено пом'якшення санкцій залежно від ситуації. [Wehrstrafgesetz, Bundesministerium der Verteidigung, 2023]
- У Польщі Кодекс військового кримінального судочинства (Kodeks karny wojskowy, 1997) містить главу XXXIX «Злочини проти військових обов'язків» (ст. 339–343), що регулює дезертирство, самовільне залишення частини та непокору. Важливою особливістю є гнучке тлумачення умислу та наявності ряду пом'якшуючих обставин.
- У Франції діє Кодекс військової юстиції (Code de justice militaire, CJM, 2006), який містить положення про відповідальність за дезертирство та дисциплінарні порушення (ст. L. 322–1, L. 324–1). Закон дозволяє враховувати психологічний стан військовослужбовця та бойові обставини як пом'якшуючі фактори. [Legifrance, CJM, 2006]

Рекомендації Ради Європи (2023) у сфері військової юстиції передбачають такі базові принципи:

- 1) індивідуальний підхід до кожного правопорушення;
- 2) забезпечення доступу до юридичної допомоги;
- 3) наявність спеціалізованих судових органів для розгляду військових справ;
- 4) оцінка дій у контексті бойових обставин.

Враховуючи виклики, що постали перед Україною у зв'язку з повномасштабною збройною агресією, реформування кримінального законодавства у сфері воєнних правопорушень є нагальною потребою. Поточна практика правозастосування демонструє необхідність запровадження механізмів, які б дозволяли об'єктивно оцінювати дії військовослужбовців у надзвичайних умовах.

Доцільними є такі напрями реформування:

- законодавчий рівень: внесення змін до статей 407 і 408 КК України з метою чіткого розмежування дезертирства та самовільного залишення частини з причин, не залежних від волі особи (наприклад, психологічна травма, бойовий шок).
- врахування економічного аспекту, при визначенні покарання та можливості подальшого звільнення від кримінальної відповідальності;
- інституційний рівень: створення спеціалізованих органів військової юстиції (наприклад, військових трибуналів або палат у межах цивільних судів), які б володіли відповідною експертизою та досвідом, обов'язковим аспектом даного рівня є наявність у суддів, слідчих та прокурорів воєнної освіти або наявність, на сьогоднішній день, військового досвіду;
- процесуальний рівень: обов'язкове залучення психологічної та психіатричної експертизи при розгляді справ, пов'язаних з воєнними криміналь-

ними правопорушеннями; створення методичних рекомендацій для слідчих та прокурорів;

- соціальний рівень: запровадження програм реабілітації для військовослужбовців, які вчинили правопорушення під впливом бойового стресу, з подальшою можливістю умовного звільнення або амністії;
- міжнародний рівень: адаптація національного законодавства до стандартів Ради Європи та досвіду держав-членів НАТО.

У контексті повномасштабної війни в Україні воєнні кримінальні правопорушення набули особливої актуальності. Норми розділу XIX КК України стали масово застосовуваними, що вимагає їх детального аналізу та перегляду з позицій як національної безпеки, так і прав людини. Військова дисципліна є критично важливою для збереження обороноздатності держави, але разом із цим правове реагування має враховувати психологічний стан, бойові обставини та індивідуальні особливості військовослужбовців.

Порівняльно-правовий аналіз законодавства країн ЄС засвідчив доцільність впровадження в Україні таких підходів, як гнучкість у кваліфікації правопорушень, обов'язкова психологічна та психіатрична експертиза, спеціалізовані суди та юридичний супровід. Запропоновані напрями реформування здатні забезпечити не лише ефективність правозастосування, а й справедливість – як у питаннях покарання, так і реабілітації.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
2. Про військовий обов'язок і військову службу: Закон України від 25.03.1992 № 2232-XII. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12#Text>
3. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
4. Про Дисциплінарний статут ЗСУ України : Закон України від 24.03.1999 № 551-XIV. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/551-14#Text>
5. Про затвердження Положення про органи безпеки дорожнього руху Міністерства оборони України Міноборони України : Наказ від 01.11.1999 № 330. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0804-99#Text>
6. Звіт Офісу Генерального прокурора щодо розгляду запитів на інформацію за січень-березень 2024 року. *Офіс Генерального прокурора України*. URL: <https://data.gov.ua/dataset/eb6ef240-49e4-47d5-8db4-c1c20b4dbc4a/resource/f57fddcf-6e13-444e-8123-0c89d274af40>

7. Wehrstrafgesetz (WStG), Bundesministerium der Verteidigung, 2023. URL: <https://cdn-assetservice.ecom-api.beck-shop.de/product/inhaltsverzeichnis/33033258/inhaltsverzeichnis-lingens-korte-wehrstrafgesetz-wstg-9783406780059.pdf>

8. Kodeks karny wojskowy, 1997. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19970880553>

9. Code de justice militaire, 2006. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr>

Ключові слова: воєнні кримінальні правопорушення, військова служба, кримінальне право, дезертирство, міжнародне гуманітарне право, реформування.

Keywords: military criminal offenses, military service, criminal law, desertion, international humanitarian law, reform.

Цвеліх Павло Володимирович

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
аспірант кафедри кримінального права*

РЕГЛАМЕНТАЦІЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ В СФЕРІ НЕДОТОРКАНОСТІ ДЕРЖАВНИХ КОРДОНІВ: ІСТОРІЯ, СУЧАСНІСТЬ, ПЕРСПЕКТИВИ

На відміну від чинного КК України, вітчизняне кримінальне законодавство попередніх часів злочинів у сфері недоторканності державних кордонів не виокремлювало. Так, КК УРСР 1922 р. встановлював відповідальність лише за виїзд за кордон чи в'їзд в УРСР без паспорта або без дозволу належної влади, які каралися примусовими роботами на строк до шести місяців або штрафом до 500 крб золотом (ст. 98). Зазначена стаття була розташована у розділі II «Про злочини проти порядку управління» глави I «Державні злочини». Відповідно до ст. 74 цього законодавчого акту, злочином проти порядку управління визнавалося будь-яке діяння, спрямоване на порушення правильного функціонування підлеглих органів управління чи народного господарства, поєднане із спротивом чи непокорюю законам радянської влади із перешкоджанням діяльності її органів та іншими діями, що викликають послаблення сили та авторитету влади.

Аналогічний підхід був притаманний і КК УРСР 1927 р. Тут передбачалася відповідальність за виїзд за кордон або в'їзд в СРСР без встановленого паспорта чи дозволу належної влади (ст. 80), а також за самовільне повернення особи, вигнаної на підставі вироку суду за межі СРСР (ст. 81). Згадані норми були розташовані у розділі Б «Інші злочини проти порядку управління» глави II «Злочини проти порядку управління». Родовий об'єкт зазначених посягань визначався так само, як і у попередньому КК. При цьому лише додавалося, що ці діяння вчиняються без контрреволюційної мети (ст. 55). Втім, так чи інакше, незаконний виїзд за кордон чи в'їзд в Україну асоціювався з інтересами держави. Наприкінці 50-х років минулого століття законодавець перейменував «Особливо небезпечні